

Podem sortir de la crisi sense els països emergents?

Alfred Pastor, *professor de l'IESE Business School, Universitat de Navarra*

Abstract

Advanced economies resemble each other while the emerging economies are very different from each other. That's why the emerging countries can exit this crisis in a different way to the former. This is due to the fact that the crisis has affected each type of country differently according to its demographics, size and development and the emerging economies do not need to carry out the same actions as the advanced economies.

Resum

Les economies avançades són economies semblants entre si, mentre que les economies emergents són molt diferents les unes de les altres. És per això que els països emergents poden sortir d'aquesta crisi d'una manera diferent dels primers. Això és degut al fet que la crisi a cada tipus de país afecta d'una manera diferent a causa de la demografia, la grandària i el desenvolupament, i en el cas dels emergents no és necessària l'actuació de les economies avançades.

Un dels professors que vaig tenir i del qual guardo pitjor record era un home que, sempre que jo li feia una pregunta a classe, em deia: «Aquesta no és la pregunta que vostè hauria de fer!» I aquesta pregunta de si podem sortir de la crisi sense els països emergents m'adono que potser no és la pregunta que hauríem de fer. M'explicaré: la pregunta és, més aviat, si podem pensar que potser aquesta vegada els països emergents sortiran d'una crisi sense nosaltres; és a dir, nosaltres parlarem de les economies avançades i de les economies emergents, i m'agradaria començar donant unes dades de les unes i de les altres.

La distinció entre economia avançada i emergent és com una distinció entre equacions lineals i no lineals, és a dir, les equacions lineals s'assemblen totes, molt les unes a les altres; en canvi, les no lineals no s'assemblen gens les unes a les altres. El mateix passa en les economies emergents i les economies avançades.

Les economies avançades són essencialment economies semblants entre si, ja que tenen la mateixa estructura productiva; en canvi, les economies emergents són molt diferents les unes de les altres per la grandària, el desenvolupament, el pes dels sectors que tenen, la demografia..., per gairebé tot. Per tant, en lloc de parlar de les economies emergents, en general ens fixarem en algunes d'elles. N'he triat tres, que són la Xina, el Brasil i Angola.

Si agafem el conjunt de l'economia mundial, les economies avançades tenen el 56 % del PIB mundial, el 66 % del comerç mundial i el 14 % de la població, i el que en diem economies emergents tenen una mica menys de la meitat del PIB, un terç del comerç i el 86 % de la població.

D'aquestes dades tan agregades podem treure alguna conclusió: si mirem els EUA, la proporció de les exportacions mundials que vénen d'aquest país és la mateixa que la proporció de les exportacions mundials que vénen de la Xina, i és menys que la proporció de les exportacions mundials que vénen d'Alemanya, la qual cosa trastoca una mica la nostra noció dels països emergents. S'ha de dir que estem parlant d'exportacions de mercaderies i no de mercaderies i serveis, cosa que fa disminuir el pes dels EUA, que exporta molts serveis.

La primera cosa en què ens hem de fixar és una dada que no sembla que es pugui mantenir a llarg termini: que el 14 % de la població tingui el 56 % del PIB i el 86 % de la població en tingui la resta. Això és una cosa que s'anirà corregint amb el temps perquè, si no, és possible que empitjori fins que no sigui suportable. Fixem-nos, per començar, en la demografia. Als economistes ens fan parlar de coses a llarg termini; ara bé, si hi ha una variable de què ens podem fiar una mica a llarg termini aquesta és la demografia. Ningú no sap quina serà la tecnologia d'aquí a vint anys, ni les institucions que hi haurà, però la demografia sí que la podem saber. Quina serà d'aquí a vint anys, però d'aquí a cinquanta o seixanta anys no. Les previsions que fa l'ONU, per exemple, preveuen que la població mundial s'estabilitzarà entorn del 2075 al voltant dels 8.600 milions d'habitants, diguem 9.000 milions, un 50 % més que ara, i hi ha hipòtesis alternatives que van des dels 36 milions fins als 2.500 milions. No són previsions gaire acurades passats els primers cinquanta anys, però per als primers cinquanta anys sí que valen; per tant, podem acceptar 8.500 milions de persones. Això es produirà, en gran part, en baixar la taxa de fecunditat i envellir les poblacions; en envellir les poblacions, la taxa de mortalitat augmenta, i llavors hi ha un moment en què la taxa de fecunditat cau, i la taxa de mortalitat augmenta i arriba a un màxim. A partir d'aquell moment, la població decreix una mica i més tard, cap al 2075, s'estabilitza; el que no s'estabilitza, en canvi, és la distribució. Fixeu-vos que l'any 1950 el 29,5 % de la població mundial estava en allò que diem «economies avançades»; el 22 % eren europees i el 7 %, nord-americanes. L'any 1950 ja només és del 17 %. Les previsions que es fan ara a més llarg termini no passen mai del 13 %, o sigui que la població que considerem economies avançades haurà passat de ser gairebé un terç de la població a menys d'un 15 %, això en els pròxims setanta-cinc anys.

En aquesta proporció, qui haurà estat qui hagi augmentat el seu pes? No serà Àsia, que en aquest moment té el 55 % de la població mundial. Aquest continent seguirà sent el 55 % de la població mundial d'aquí a tres-cents anys, suposem que a partir de l'any 2075.

L'Amèrica Llatina no arribarà mai al 10 %; ara se situa en el 6,6 % i arribarà al 8 %. El gran canvi és Àfrica. Representava el 6,8 % de la població mundial el 1950 i s'espera que passi al 23,6 %, tot i la sida, la malària i altres malalties. Es donarà un canvi en la distribució mundial de la població, que es produirà no tant a l'Àsia ni a l'Amèrica Llatina sinó a l'Àfrica *versus* els països avançats. Aquesta consideració, al meu entendre, ja és suficient perquè ens demanem si som nosaltres els que hem de dependre dels països emergents, o són els països emergents els que han de dependre de nosaltres, perquè és evident que el centre de gravetat de l'economia s'anirà desplaçant cap allà.

Si agafem la segona variable, que és el comerç, ens trobem amb el que ja sabem. Els països avançats s'exporten manufactures mútuament; si agafem el cas d'Alemanya, per exemple, el 86 % de les exportacions són manufactures, el 73 % d'importacions són manufactures i el 76 %

del seu comerç és amb economies avançades. Alemanya és un país molt obert, però molt obert fonamentalment amb altres països industrials, no amb la resta del món.

El cas dels EUA és una mica diferent. La proporció del comerç dels EUA que es dona amb economies avançades és menys del 50 %, o sigui que més de la meitat de les importacions i exportacions d'aquest país es fan amb la resta del món, no amb la UE, ni amb Mèxic, ni amb el Canadà.

Si agafem el cas d'un país mitjà com és Espanya, el 76 % de les exportacions són manufactures i les matèries primeres agrícoles són bastant importants, ja que representen el 15 % de les exportacions. El 70 % de les importacions són manufactures. Nosaltres, des d'aquest punt de vista, som un país avançat, som un país que exportem i importem certes manufactures. La nostra dependència de les economies avançades és molt gran. El 77 % del comerç es fa amb les economies avançades, i d'aquestes, el 70 % és amb la UE; és a dir, nosaltres som una província de la UE, des d'aquest punt de vista.

La Xina és un país completament diferent. El 93 % de les seves exportacions són manufactures i importa un 71 % de manufactures, perquè una de les coses que fa la Xina és importar mercaderies, muntar-les i tornar-les a exportar. Gran part de les seves exportacions són d'aquest tipus. Moltes vegades, quan es diu que la Xina exporta béns de tecnologia avançada, no és veritat. Exporta ordinadors, els seus Apple estan fets a la Xina, però fets vol dir muntats, no dissenyats, concebuts..., sinó que són muntats allà. Importa molt i exporta molt, fa molt tràfic de perfeccionament. Naturalment, en un cas com la Xina la proporció de recursos minerals i combustibles és molt gran; és d'un 22 %, molt més alta que en un gran nombre de països europeus. Amb l'excepció d'Espanya: nosaltres tenim la proporció d'importacions energètica més alta de la UE, que és d'un 20 %. I, en canvi, la proporció de comerç que la Xina fa amb economies avançades és molt més baixa que la que fan altres països: el 53 % de les exportacions van a economies avançades, o sigui, no són els EUA el país que la Xina inunda de samarretes i de sabates de tennis, sinó que altres països en reben una part més gran que la reben els EUA.

Si ens fixem en un país com el Brasil, té una part molt important d'importacions agrícoles. Finalment, ens trobem amb un exemple de llibre de text: els països desenvolupats exporten manufactures i importen productes agrícoles, i els països en via de desenvolupament fan el contrari. El Brasil exporta un 30 % de productes agrícoles, un 20 % de minerals i un 47 % de manufactures. Això és menys que les economies avançades, ja que el seu comerç amb els països avançats és molt més baix. La proporció d'exportació als països avançats és només del 40 %, perquè el comerç dels països industrials tendeix a concentrar-se molt amb els propis països industrials, mentre que el comerç dels països no industrials no va als països industrials de manera preferent.

És clar que, en el cas del Brasil, hi ha una economia emergent que és un gran client: l'Argentina. El 20 % de les exportacions del Brasil van a l'Argentina, l'11 % de les seves importacions vénen de la Xina i el 7 % de les exportacions del Brasil van a la Xina. Aquesta és una xifra bastant significativa, perquè es compon essencialment de soja, i el Brasil és el segon productor mundial de soja després dels EUA i la Xina és el primer consumidor mundial de soja; per tant, hi ha un corrent molt important de soja del Brasil a la Xina, com a alternativa als EUA. Així doncs, es

veu que la gran plataforma manufacturera del món en aquest moment és la Xina, que el seu grau de dependència d'occident és més petit que el que ens hauríem imaginat. Potser ens hem imaginat que una gran part de les importacions de la Xina vénen d'occident, però no és veritat, i que una gran part de les exportacions de la Xina van a occident, amb la qual cosa tampoc no és veritat que van a la resta del món. I penseu que entre les economies avançades hi ha el Japó, amb la qual cosa les exportacions entre la Xina i el Japó estan comptades en els països industrials, no entre països emergents.

L'últim país en el qual em voldria fixar és Angola. Un avantatge és que gairebé no hi ha dades sobre Angola. El 98,7 % de les exportacions d'Angola són recursos minerals i energètics. A més, aquest país té una altra particularitat, i és que hi ha un milió de treballadors xinesos a Angola que estan fent fonamentalment carreteres i ferrocarrils; però no només ferrocarrils per portar minerals de la mina al port, que és el que fèiem nosaltres, sinó que estan fent una xarxa de ferrocarrils per tot el país.

L'última cosa en la qual ens podríem fixar, a part de la demografia i el comerç, són els capitals. És ben sabut que el capital en els països avançats té rendiments decreixents; per això s'acaba col·locant a altres llocs i, per tant, el capital d'Anglaterra, dels EUA i d'altres països desenvolupats s'acaba col·locant als països subdesenvolupats. Això es va aplicar molt bé al segle XIX, fins que el capital anglès es va arruïnar comprant accions dels ferrocarrils sud-americans; des de llavors, els capitals dels països avançats no van tant als països del Tercer Món, és al revés. El que ha passat és que, primerament, l'estalvi s'ha desplaçat dels països avançats als països emergents, fonamentalment, a països com la Xina, i aquests països s'han dedicat a finançar els països avançats. Com deia Paul Krugman, l'economia americana consisteix en el fet que els americans construeixen cases amb els diners que els deixen els xinesos. És una descripció simplificada, però que té una part de veritat, ja que els xinesos, els japonesos i els països de l'Orient Mitjà han finançat la despesa dels EUA durant molts anys. Els fluxos de capital ja no van dels països avançats als països emergents, sinó que més aviat al contrari. Llavors el gran avantatge que tenien els països avançats i, sobretot, els EUA era tenir mercats de capitals, és a dir, els mercats de capital dels EUA tenien unes característiques fonamentals: primerament, eren líquids —un podia comprar i vendre actius amb grans quantitats sense molestar gaire a ningú— i, en segon lloc, eren segurs. Això s'ha acabat: des de fa un any i mig no són líquids ni segurs, i, per tant, és una raó menys perquè els països emergents hagin de ser dependents de nosaltres.

Per tant, a mi em sembla que això ens hauria de fer pensar que no és segur que els països emergents comptin amb nosaltres per sortir de la crisi, i que poden sortir d'aquesta crisi que els afecta d'una manera diferent de nosaltres, poden sortir sense comptar amb nosaltres. Poden servir de motor per a les economies avançades, allò que es diu sempre que l'economia americana és el motor de l'economia mundial poden fer-ho, poden fer aquest paper. Ara bé, la Xina pot substituir l'economia americana com a motor de l'economia mundial i ajudar-nos a sortir d'aquesta crisi? No.

Primerament, perquè els números no surten. L'economia xinesa és gran, però és molt més petita que la dels EUA. En segon lloc, perquè les tendències no hi són tampoc. El que ha de fer en aquest moment la Xina no és enfortir el seu sector exportador, el que ha de fer és enfortir la demanda interna, és a dir, un país tan gran com la Xina no pot seguir desenvolupant-se mitjançant el sector exportador. Això té un risc molt gran que es comença a veure, i és el de crear una economia

dual, és a dir, una economia moderna, que és l'economia que serveix al sector exportador, una economia que es desenvolupa, s'enriqueix i deixa endarrere una altra economia, que és l'economia rural, que s'estanca. Aquest fenomen ja es veu a la Xina. Penseu que la proporció de mà d'obra que treballa avui a la indústria és la mateixa que la de fa trenta anys. La indústria xinesa ha creat relativament molt pocs llocs de treball; és clar, són llocs de treball molt productius i molt ben pagats, però n'ha creat molt pocs i hi ha una pressió constant per part del món rural per incorporar-se en el món modern. Això només es pot aconseguir fonamentalment amb el sector exportador. Així doncs, si la Xina fes el que s'ha de fer, no seria el motor de l'economia mundial, seria un motor de la seva economia. Per tant, jo crec que ni les xifres ni les tendències faran que els països emergents ens ajudin gaire a sortir de la crisi. No obstant això, vivim amb una sola economia, per dir-ho així, amb la imatge de sempre, estem tots en el mateix vaixell.

Tinc interès a remarcar una cosa que no sembla concebible, encara que no és impossible, perquè altres coses més verdes han madurat: que d'aquí a vint, trenta, cinquanta o cent anys tinguem 8.000 milions de persones consumint la quantitat de recursos que actualment consumim nosaltres per persona o que consumeixen els americans. En aquest moment, hi ha restriccions pel que fa als recursos (aigua, aliments, terra cultivable) que no se saben si són unes restriccions gaire fortes, però que en aquest moment hi són. No es veu gaire clar que això pugui continuar, de manera que els països emergents puguin arribar al mateix nivell de vida que els països avançats. Diguem que sembla una cosa bastant inevitable que, en un món que està cada vegada més interconnectat, en què una part coneix cada vegada més el que fan els altres, les grans desigualtats en el nivell de renda es mantinguin; per tant, es pot esperar que hi hagi una certa convergència. A mi em sembla difícil que aquesta convergència es doni en el límit superior actual; no dic que sigui impossible, és clar, vull dir que em sembla difícil. Crec que més aviat això no serà factible, perquè es plantejaran grans conflictes per l'excés d'aquests grans recursos, i, per tant, que la convergència haurà de ser més aviat en un punt intermedi en el límit. Diguem, per donar unes xifres, que la renda *per capita* mundial en aquest moment és de 10.000 dòlars, la renda d'un país com la Xina és de 5.000, la d'Índia és de 2.000 i la renda de les economies avançades és de 37.000; és a dir, són unes diferències molt grans, de tres a un. I no estem parlant de la persona més pobre del món i de la més rica del món, segurament totes dues viuen al Brasil, però no estem parlant d'això, sinó que estem parlant de mitjanes: només la diferència és de tres a un, i en les economies avançades és de 10 a 1, ja que entre grans països hi ha diferències molt grans. Si un pensa que aquestes diferències tendeixen a convergir perquè hi ha unes forces que tendeixen a fer-les convergir, és difícil pensar que, des del punt de vista dels recursos naturals, puguin convergir fins on som nosaltres ara i menys encara si seguim creixent d'aquesta manera. A mi em sembla que les conclusions que es poden treure de tot això, si se'n pot treure cap, al meu entendre són dues.

La primera és que no hem de donar per fet que els països emergents hagin de comptar amb nosaltres per sortir de la seva crisi perquè, en aquest moment, hi ha una possibilitat real que hi hagi circuits físics de béns i serveis. Pensem en els recursos naturals d'Angola o el Brasil i les manufactures xineses, de béns i serveis, de capital també. Recordeu-vos del flux de capital, fins i tot de mercats de capital que es donin al marge de les economies avançades. Si no hi ha un gran mercat de capitals asiàtics és només per una raó: la Xina i el Japó no s'entenen, és l'única raó. Ja fa vint anys que treballen en projectes d'unió monetària, el que passa és que, des del punt de vista del lideratge conceptual, aquest és del Japó, cosa que la Xina no acceptarà mai. O sigui que, de

moment, mentre les coses estiguin així, no hi haurà ni un fons monetari asiàtic ni un mercat de capitals asiàtic, dos temes dels quals es parla des de fa temps.

Però és possible que la Xina i el Japó arribin a superar aquestes diferències en benefici dels avantatges que els pot reportar una unió més estreta. Des del meu punt de vista, la relació entre aquests dos països és l'únic obstacle en la creació d'un mercat únic asiàtic. Per tant, no comptem amb el fet que els països emergents hagin de comptar amb nosaltres per sortir de la seva crisi, nosaltres no podem esperar que ells siguin el nostre motor, perquè no ho seran.

Com ja he dit abans, ni les xifres ni les tendències ens porten cap aquí; per tant, com de costum estem adoptant la pitjor actitud possible per facilitar l'enteniment entre les economies emergents i nosaltres, perquè els estem per mirant per sobre l'espatlla, com sempre. Els americans encara estan donant als xinesos lliçons sobre com han de fer anar el seu tipus de canvi; encara sort que no els donen lliçons de com han de portar el seu sector bancari. Ho feien fa deu anys, però ara ja han deixat de fer-ho. La resta ens estem dedicant a donar-los lliçons sobre els seus drets humans; ja està bé, però no hauria de ser l'única cosa que es diu sobre països com la Xina. Si vosaltres haguéssiu viscut a la Xina, hauríeu vist fins a quin punt la premsa occidental, no només la d'aquí, sinó la de tot arreu, té una actitud sistemàticament hostil envers el que passa a la Xina.

És a dir, qualsevol notícia que pugui ser subjecte d'una interpretació bona i una interpretació dolenta és sempre objecte d'una interpretació dolenta. Això els xinesos ho saben, i això són coses que van calant amb el temps, ens fan la vida més difícil del que ens haurien de fer.

La segona conclusió, al meu entendre, és que en aquests països emergents creixents el 84 % de la població mundial vol arribar a un nivell de vida semblant al nostre, i això pot comportar una sèrie de dificultats. Ens pot portar a la idea que potser la convergència no serà a dalt de tot, que nosaltres no serem on som i mirarem com els altres van venint, sinó que això ens haurà d'obligar a convergir una mica cap al mig, i a fer realitat aquella idea que tenia Keynes quan parlava de les possibilitats econòmiques dels nostres néts. En aquest moment, encara estem obligats a rendir culte a uns falsos déus; per ara, durant un temps el que és bo semblarà dolent i el que és dolent semblarà bo. Us recordeu d'aquella faula sobre les abelles de Mandeville, que deia que l'estalvi és una virtut privada però un vici públic, que si la gent estalvia no consumeix, i que si la gent no consumeix l'economia es para? Això és el que ens està passant ara: ens estan animant a consumir, Mandeville deia això, i Keynes deia que eren falsos déus. Durant un temps encara haurem de donar culte a aquests falsos déus abans que les coses siguin com haurien de ser i ens preocupem del que és realment important. Això ho devia escriure cap a l'any 1930. Devia parlar dels seus besnéts, no dels seus néts; és potser durant l'època dels seus besnéts quan aquesta idea arribarà a ser veritat.